

UITGEWIST

Van Sasja Filipenko zijn verschenen:

De ex-zoon

Hetze

Uitgewist



Sasja Filipenko (1984, Minsk) is journalist, voormalig tv-presentator van een satirisch programma in Rusland, scenarioschrijver en auteur van zes romans. Hij is ook een uitgesproken tegenstander van zowel Loekasjenko als Poetin en in beide landen, Belarus en Rusland, is hij persona non grata. Onvermoeibaar reist hij door Europa om de situatie in met name Belarus, die hij op de voet volgt, uit te leggen en achtergrondinformatie te verschaffen. Na een tijd van de ene schrijfresidentie na de andere te zijn getrokken heeft hij inmiddels voor een aantal jaren een verblijfsvergunning voor Zwitserland..

Sasja Filipenko

UITGEWIST

Roman

Vertaald uit het Russisch door Arie van der Ent



MERIDIAAN
UITGEVERS

2024

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van
het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste druk, april 2024

© 2020 Diogenes Verlag AG Zürich. All Rights reserved

© 2021 Nederlandse vertaling Arie van der Ent

Oorspronkelijke titel *Красный крест* (*Krasny Krest*)

Oorspronkelijke uitgave Vremja, Moskou

Omslagontwerp Pim Hoogeveen en Nanja Toebak

Omslagbeeld iStock by Getty Images

Foto van de auteur © Masha Kushnir


Typografie Wim ten Brinke


Druk- en bindwerk Wilco


ISBN 978 94 93169 18 0

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers



Met dank aan Konstantin Bogoeslavski,
voor zijn hulp bij mijn werk aan dit boek

Als de handtekening is gezet, zegt de vrouw, een zonderling zoals elke verkoper van onroerend goed: 'Gefeliciteerd! Ik ben heel blij voor u. U doet zo somber, maar dat is nergens voor nodig! Ik heb u het beste object gegeven wat prijs-kwaliteitverhouding betreft.'

De makelaar haalt haar lipstick uit haar tasje en gaat met haar diepe stem verder, zonder aandacht aan de inmiddels ex-eigenaar te schenken: 'Wij zitten zagezegd in een winwinsituatie. Trouwens, met wie wilt u hier gaan wonen?'

'Met mijn dochtertje,' zeg ik, terwijl ik naar het kleuterschooltje op de binnenplaats kijk.

'Hoe oud is die?'

'Drie maanden.'

'Wat geweldig! Een jong gezin. Gelooft u mij, u zult me nog dankbaar zijn.'

'Waarvoor?'

'Dan vraagt u nog waarvoor?! Dat heb ik u verteld! Wat bent u toch verstrooid. U hebt maar één buurvrouw. En dat is een eenzame oude vrouw van negentig, met Alzheimer. Dit is echt de jackpot. Gewoon vrienden worden en de woning op uw naam laten zetten.'

'Dank u,' zeg ik om de een of andere reden, zonder op te kijken.

De flat is leeg. Geen stoel, geen bed, geen tafel. Ik rommel wat in mijn tas. De oude eigenares weet van geen weggaan. De vrouw staat bij het raam, in de tredmolen van haar herinneringen, en strijkt over de verfplooien in de vensterbank, alsof ze de was staat te strijken. Vergeefs, ik ga de hele boel hier toch veranderen.

‘Blijft u vandaag alleen?’

‘Ja.’

‘Waar slaapt u dan?’

‘Ik heb een slaapzak bij me, en een waterkoker...’

‘Als u wilt, kunt u wel bij mij slapen.’

‘Nee, dank u.’

De makelaar geeft zich gewonnen. Ik ben te jong voor haar. Ze voert de voormalige vrouw des huizes aan een elleboog mee en verlaat eindelijk de flat. Alleen achtergebleven ga ik op de grond zitten.

Klaar, denk ik, doek. Het leven is afgelopen, het leven begint opnieuw. Het transcendente nulpunt. Op mijn dertigste heb ik een levenslot dat in tweeën is gescheurd. Ik krijg het aanbod het nog eens te proberen. Ik weet daar niets tegen in te brengen. Zelfmoord is niets voor mij; bovendien heb ik nu een dochter.

Ik ga vast vergeten waar ik die avond met mijn gedachten ben. In mijn hoofd hangt een mist, in het binnenvallende licht walst het stof. Verder is hier helemaal niets. Een uurtje op adem komen en dan de volgende poging tot leven. Het eerste verhaal is afgelopen, het tweede staat op het punt te beginnen. Een afgrond en een hangbrug, in de gedaante van een mens. Om de andere oever te bereiken, moet hij zichzelf over de kloof heen

slaan. Geluk heeft altijd een verleden, zegt mijn moeder graag, elk verdriet vindt onherroepelijk een toekomst.

Als een aangespoelde schipbreukeling besluit ik het onbekende eiland te verkennen. Minsk. Waarom ben ik eigenlijk hierheen gekomen? Het mag dan een broedervolk zijn, het is toch een vreemd land. Een rode, katholieke kerk en een brede avenue, een of andere kalende dichter en de doodkist van het Republikeins Paleis. Tientallen flatgebouwen en niet één herinnering. Onbekende ramen, vreemde gezichten. Wat is dit eigenlijk voor een land? Wat weet ik van deze stad? Mijn moeder heeft er haar tweede gezin.

Voor de portiek ligt een hoopje afgedankte boeken. Ik bekijk er een. Jakoeb Kolas. *Novaja zjamlja**.

Terug op de derde verdieping zie ik op mijn buitendeur een rood kruis staan. Even klein als opvallend. Zeker een grapje van de makelaar, denk ik. Ik laat mijn plastic tassen bij de lift staan en begin het kruis weg te vegen, maar op dat moment zegt een onbekende stem achter mijn rug: 'Wat doet u nu?!'

'Ik maak mijn deur schoon,' zeg ik, zonder me om te draaien.

'Waarom?'

'Een of andere hufter heeft er een kruis op gekalkt.'

'Aangenaam kennis te maken! Die hufter van u, dat ben ik. Onlangs is bij mij de ziekte van Alzheimer vastgesteld. Vooralsnog heeft alleen mijn kortetermijngeheugen eronder te lijden; soms weet ik niet meer wat mij een

* Nieuw land

paar minuten eerder is overkomen, maar de dokter belooft dat heel binnenkort ook mijn spraak wordt aangetast. Ik zal woorden gaan vergeten, en daarna verlies ik mijn vermogen om me voort te bewegen. Aardig vooruitzicht, niet? Die kruisen heb ik hier aangebracht zodat ik de weg naar huis kan vinden. Trouwens, alles wijst erop dat ik heel gauw vergeten zal zijn waar ze voor staan.'

'Wat erg voor u,' zeg ik, in een poging beleefd te zijn.

'Hou op, zeg! In mijn geval moest het zo wel aflopen.'

'Waarom dan?'

'Omdat God bang voor me is. Er wachten hem te veel ongemakkelijke vragen.'

Buurvrouw leunt op haar stok en slaakt een diepe zucht. Ik zwijg. God is wel de laatste over wie ik het nu wil hebben. Ik wens de oude vrouw een goede nachtrust, pak mijn plastic tassen met etenswaren op en maak aanstalten om mijn flat binnen te stappen.

'Wat nu, stelt u zich niet eens even voor?'

'Aleksandr, ik ben Aleksandr.'

'Praat u altijd met uw rug tegen vrouwen?'

'Sorry. Ik ben Sasja, en dit is mijn gezicht. Tot ziens!' zeg ik, met een gespeelde glimlach.

'Dus wie ik ben kan u niet schelen?'

Nee. Dat kan mij niet schelen. Wat is dat voor een opdringerig oud mens?! Wat wil ze eigenlijk van me?

Ik moet thuis zien te komen. Mijn ogen dichtdoen en eindelijk wakker worden. De afgelopen dertig jaar heeft dat trucje gewerkt. Het allerergste, het ergste van alles,

overkwam mij alleen in mijn slaap en nooit als ik wakker was. Ik was gelukkig en kende geen verdriet, was vrolijk en kende geen rampspoed. De laatste maanden heb ik te veel voor de kiezen gekregen. Verdomme, ik wil gewoon tot rust komen!

'Ik ben Tatjana... Tatjana... Tatjana... Och... ik ben mijn vadersnaam vergeten... Ik maak maar een grapje! Ik heet Tatjana Aleksejevna. Ik ben heel blij kennis met u te maken, onopgevoede jongeman!'

'Ik niet.'

'Echt niet?'

'Nee, niet echt, het kan me gewoon niet schelen. Sorry, ik had vandaag een rotdag...'

'Begrijp ik! We hebben allemaal wel eens een nare dag. Zware maanden, zware levens...'

'Heel aangenaam kennis te hebben gemaakt, Tatjana Aleksejevna. Het allerbeste! Geluk, succes en alle zegeningen des levens,' zeg ik hatelijk.

'Weet u, dit is nog maar het begin...'

Verdomme, dit is echt niet leuk meer! Eerst die makelaar, nu dat oude mens. Ik heb geen zin om te praten, en ik weet zeker dat buurvrouw dat voelt. Sterker nog, terwijl ze weet dat ik er finaal doorheen zit, houdt dat oude mens geen moment haar mond.

'Ja, daar komt allemaal behoorlijk snel een eind aan... Over een maand of twee... Nog even en er blijft van mij, als mens met een eigen lot, niets meer over. Het punt is dat God de sporen uitwist.'

'Dat vind ik heel spijtig...' zeg ik met tegenzin.

‘Jaja, dat zei u al! Ik ben wel heel erg vergeetachtig, maar zo erg nu ook weer niet! Mag ik even kijken hoe u erbij zit?’

‘Om eerlijk te zijn, een wc-pot en een koelkast zijn het enige meubilair dat ik heb – ik heb niets om u te laten zien. Over een weekje of wat misschien?’

‘Wilt u even kijken hoe ik woon?’

‘Daar is het vandaag misschien al wat laat voor..’

‘Geneert u zich niet, Sasja, komt u verder!’

Je kunt niet zeggen dat ik er gelukkig mee ben, maar ik schik me naar de wens van de oude vrouw. Uiteindelijk is het stom om te bekvechten met iemand die ze niet meer allemaal op een rijtje heeft. Buurvrouw geeft een duw tegen de deur en ik sta binnen in haar flatje.

Het geheel doet nog het meest aan een atelier denken. Overal staan doeken. Niks bijzonders. Ik heb nooit veel gevonden aan dat soort schilderkunst. Eindeloze bleke kleuren. Uitzichtloosheid in het kwadraat. De mensen hebben geen gezicht, de steden geen kleur. Overigens heb ik weinig benul van kunst.

Midden in de huiskamer hangt een donkergrijs vierkant.

‘Zet u iets nieuws op?’ vraag ik om de een of andere reden, om maar wat te zeggen.

‘Wat bedoelt u?’

‘Dat doek aan de muur.’

‘Nee, dat is af.’

‘Nee maar! En wat stelt het voor?’

‘Mijn leven.’

Pff... We zijn weer thuis! De fanfares van de smart en

het pathos van de tragedie. Oude mensen hebben de neiging hun eigen ongeluk te overdrijven. Mijn leven... Mag ik even een zakdoek? Nee nee, doet u maar twee! Oude mensen denken dat narigheid alleen hun overkomt. Ik flap er bijna uit dat ik wat verdriet betreft menigeen naar de kroon kan steken, maar ik slik het bijtijds in.

'Ik had natuurlijk gehoord dat Minsk een grijze stad is, maar toch niet zó erg!'

'Er zit bijna geen Minsk in dat schilderij.'

'Ik zou zeggen dat er helemaal niets zit in dat schilderij.'

'Denkt u dat ik mij vergis als ik u zeg dat dat mijn leven is?'

'Ik denk helemaal niets.'

'Denkt u misschien: Loop ik zo naar huis, ik heb geen vlieg kwaad gedaan, en dan krijgen we het: loop ik opeens een gek oud mens tegen het lijf dat van plan is mij door te zagen over haar levenslot?!'

'Bent u dat dan van plan?'

'Daar bent u dus echt helemaal niet nieuwsgierig naar?'

'Nee, als ik heel eerlijk moet zijn.'

'Jammer. Ik wilde u een onwaarschijnlijk verhaal vertellen. Geen verhaal zelfs, maar een soort biografie van de angst. Ik wil u vertellen hoe de doodsangst die een mens opeens overvalt zijn hele leven kan veranderen.'

'Ik ben heel erg onder de indruk, maar misschien een ander keertje?'

'Gelooft u het niet? Nou ja... Weet u, iets meer dan een jaar geleden stond ik hier ook, waar u nu staat. Het was 31 december. Het sneeuwde, en nog even en het was met

de twintigste eeuw gedaan. Op een natuurlijke manier, zonder hyperbolen, het was nog maar een paar uur. De klokken maakten al aanstalten om twaalf uur te slaan, de met pillen volgepropte president van ons buurland stond op het punt ons te vertellen dat hij het bijtje erbij neergooide. In de keuken stond de televisie aan en in de oven was zoals gewoonlijk iets bezig aan te branden. Niets speciaals – nou ja, oud en nieuw, hoe vaak had ik dat niet meegemaakt in mijn leven? Jadviga zou wel bellen, en verder niemand. Ik zit met een stuk hartige taart, ik blader de *Ogonjok* door. Ik vier het nieuwe jaar eerst volgens Moskouse tijd, daarna volgens die van Minsk. Kortom, ik verwacht helemaal niets van het einde van de eeuw, maar opeens wordt er aangebeld. Zeker de burens, denk ik. Vóór u woonde hier een heel mooie en aardige vrouw, echt de dochter van een communist. Haar vader was een partijbons, maar dat deerde haar niet, zij was bescheiden en fatsoenlijk geworden. Ze keek me altijd met van die jonghondenogen aan, alsof ze zich verontschuldigde. Ik dacht eigenlijk dat ze zout kwam vragen of iets van dien aard, maar nee, zo bleek! Het was de postbode! Kunt u zich voorstellen? De echte! Op de eenendertigste! Hij bezorgde hem! De brief waar ik de hele tweede helft van mijn leven op had gewacht...'

Buurvrouw zegt 'de tweede helft van mijn leven', en ik plug in. Voor het eerst die avond keer ik naar de kamer terug. Tot dat moment gaf ik alleen maar blijk van mijn aanwezigheid, nu begin ik aandachtig te luisteren.

'Ik keek naar de tafel. Daar ligt hij. Een doodgewone envelop. Je hebt er een halve eeuw op gewacht, maar je

durft hem niet meteen open te maken. Ik ben van mijn leven nergens zo bang voor geweest als voor dat papier. Ten slotte slaakte ik een diepe zucht en scheurde hem open. Hij was het! Ik begon te huilen. Ik streek met mijn vinger onder mijn ogen langs en haalde mijn neus op. Ik raakte het vel papier verder niet aan, maar belde Jadviga.

“Hij is er! Hij leeft nog!”

“Dat meen je niet?!”

“Ja!”

“Woont hij ver weg?”

“Een kilometer of tweehonderd van Perm.”

“Ik ga met je mee!”

“Graag.”

Ik belde het informatienummer. De jonge vrouw was vrolijk, wenste me een gelukkig nieuwjaar.

“Om tien uur ’s avonds is er een vlucht naar Moskou. Haalt u dat?”

“Als ik niet doodga wel.”

Toen Jadviga kwam, dronken we eerst thee en daarna bestelden we een taxi. De operator liet weten dat we geluk hadden – het was tenslotte toch oud en nieuw, iedereen had zo zijn bezigheden. “Laat eens zien!” vroeg mijn vriendin, en ik reikte haar de brief aan.

We deden de deur op slot, liepen naar beneden, naar de binnenplaats. De taxichauffeur stond naast zijn auto. Hij maakte de kofferbak open, maar hielp niet met de koffers. “Ik ben chauffeur,” zei hij, “geen verhuizer.”

We kwamen op het vliegveld, vonden de kassa’s. We

hijgden, helemaal amechtig. “Maakt u zich niet ongerust,” zegt het meisje, “u hebt tijd genoeg! Als u in Moskou bent, moet u een paar uur wachten.”

“Wanneer heb jij voor het laatst gevlogen?” vroeg ik aan Jadviga.

“Nog nooit,” zei mijn vriendin.

Ik bedoel maar. Oud en nieuw, twee oude vrouwen vliegen het onbekende tegemoet...

Tot Moskou ging de reis goed, maar op de tweede vlucht schudde het vliegtuig alsof God zelf tegen het toestel aan schopte. Eerst konden we niet landen, we maakten nog een rondje. De mensen gedroegen zich vreemd, ik weet nog dat ze krijsten. Voor me zat een meneer zachtjes te janken, als een hond. Trouwens, ik rekende het hem niet aan. Angst is een raar ding. Ik weet er alles van. We kregen onze bagage, komt er een dikzak op ons toe gelopen:

“Waar moet u heen?”

“Hier,” zei ik, en ik reik hem de envelop aan.

“Dat is anders niet hier. Dat is een uur of drie, vier rijden. U hebt geluk, daar woont mijn vadersvader.”

“We hoeven alleen maar tot de bus...”

“U denkt toch niet dat er op nieuwjaarsdag een bus gaat?”

’s Morgens reden we het stadje binnen. Aardedonker nog, op het ondergesneeuwde plein staat een leider zonder armen te kleumen. Ik vroeg:

“Waarom heeft Stalin zo’n klein hoofd?”

“Het oude is er eens af geslagen. Ze hebben in het dis-

trict een nieuw besteld, maar hebben zich in het formaat vergist. En voor een ander was geen geld meer, en niemand gaat dat ook maken zolang dit er niet af wordt geslagen. Waar verblijft u?"

"Weten we niet," zei ik.

"Als u het aandurft, kunt u wel bij mijn ouwe. Het is geen kwaaië. Hij heeft hier eens gezeten. Toen hij vrijkwam wist hij niet waar hij heen moest, besloot te blijven, kreeg een baan als escortesoldaat. En zo ben ik hier dus geboren, achter het hek. Moeder hebben we drie jaar geleden begraven. Ik ben allang naar de stad vertrokken, maar wie hebben jullie hier?"

"Iemand."

Buurvrouw zwijgt. Een paar seconden lang zegt ze niets, tijd genoeg om mezelf te bedenken dat ik getuige ben van een geheugen dat voor de zoveelste keer faalt, maar de vrouw veert opeens op en zegt: 'Ik ben geboren in Londen, in 1910...'